

Л. II

39.035

ТЕОЛОШКИ ПОГЛЕДИ

ВЕРСКОНАУЧНИ ЧАСОПИС

БЕОГРАД, 1974.

ГОДИНА VII

БРОЈ 1—2

Пут Светага Саве

Животни путеви великих људи који су оставили дубоки траг у културној историји, а посебно светитеља који својим надвременским, сталним живим присуством у Цркви вечно делују на душе оних који се спасавају, представљају неисцрпну тему не само за историчаре и хагиологе већ и за сваку побожну душу на њеном путу у вечни живот. Човечију личност је уопште тешко обухватити људским и земаљским мерама. А светитељска личност са својим изванредним и раскошним спектром надземаљских, небеских врлина изазива само дивљење и дубоко поштовање пред којим свака мера, свако одређивање и обухватање ишчезава. Она светли посебном светлошћу у којој сваки зрак представља једну врлину, тако да ми ту светлост најбоље доживљавамо ако је гледамо у целини као скуп благодатних дарова изливених на душу достојну Божије обилне милости. Па ипак, ми не можемо остати незаинтересовани за поједине црте светитељског лика. Штавише, дужни смо да их испитujemo — да бисмо могли да их подражавамо. Изнад свега и пре свега интересује нас пут којим је светитељ ишао док је до светости дошао. Сваки светитељ је изабрао свој пут којим је ишао, а сви су ипак дошли до истог циља, до Бога, до вечног живота.

О путу нашег Светитеља историчари су много писали и исцртли изворе којима је утврђен сваки његов покрет и свако његово дело. Остали су тајанствени покретачки мотиви који су условљавали његово кретање, његов пут. Њима желимо да се позабавимо и помоћу њих да осветлимо целокупну његову делатност.

Одмах на почетку морамо да подвучемо чињеницу да је светитељ човек од меса и крви, који је сам тражио и налазио свој пут

у светост. Он је настојао, напрезао се, а Бог је његову узвишену чежњу благосиљао и помагао својом милошћу. И, из те сарадње човечијих напора и Божије благодати као синтеза дошла је светост.

Ево како је то ишло код светог Саве. Дворска и витешка атмосфера средњовековног племства и двора није одговарала младом Растку. Он је чезнуо за нечим другим. А шта је то друго, о том он у својим младалачким годинама свакако још није имао јасну представу. Требало је да кресне једна варница и распири његову интимну жудњу и на тај начин осветли његов прави пут. Ту улогу одиграла су казивања светогорског монаха о животу у Светој Гори, о чарима манастирских молитава и бдења, о блаженој смирености којом Бог награђује монашки подвиг. И Растко, уместо да влада послушним поданицима, одлази да се сам добровољно потчини ономе који сваком потчињеном даје снагу и моћ. Он одлази у самоћу да би нашао себе и Бога у себи. Тражење самога себе и постављање самога себе на право место, то је први корак на путу ка светости.

Светска бука гуши у човеку вечност. Зато откривења бивају само у усамљености и повучености у унутрашњи свет. Човечија унутрашњост је место где му се открива оно што је више, свето, што га ослобађа од сваке везаности за материјални свет и преноси у његову духовну отаџбину. У њој он налази Бога а тиме и самога себе, своју праву природу, суштину свога бића. Овакво обраћање је дуготрајан процес у ком се помоћу правилне аскезе укрођавају страсти, а душа и тело чисте од грешних мисли и прохтева. Тело се потчињава захтевима духа. Сврха православне аскезе није у уништавању тела већ у његовом потчињавању духу. Тело треба да постане послушно оруђе духа, како би били умртвљени прохтеви који нису усмерени на Бога.

Пустинска усамљеност је подесан и природан терен за аскезу и медитацију. У њој се доживљава жалост због зла у свету и истовремено радост због неизрецивих откривења којима Бог награђује чисту душу. Време аскезе и стицање духовне превласти код сваког светитеља је другачије. Свети Сава је у Светој Гори провео пуних шеснаест година изграђујући своју личност.

Формирана хришћанска личност не може да остане ограничена на саму себе. Јер „прави персонализам мора да буде социјалан. Он претпоставља заједницу људи, где ће највеће вредности сваке људске личности доћи до изражаја и где човек човеку неће бити вук већ брат, и то не само брат у срећи и животној радости, него брат и у несрећи и патњи” (Бердјајев). Овакав однос долази до свог пуног изражаја у служењу другима у друштву. Зато се светитељ унизује

да би друге узвисио, добровољно осиромашује да би друге обогатио — као што је то и сам Спаситељ чинио (Филип. 2,6—11).

Аскезом пречишћени и чисти живот још не значи потпуно остварење хришћанског назначења. Борба против зла у себи и около себе представља само једну, и то негативну страну аскезе. У сваком случају та страна је достојна поштовања и дивљења. Другу позитивну страну препорођеног, новог живота у Христу чини пожртвована и самоодречна љубав. Јер, према Христовим речима, „Нико нема веће љубави од ове: да неко положи свој живот за своје пријатеље” (Јн. 15,13). Бити свет значи волети онако како је сам Христос волео. Истинска љубав састоји се у одрицању од свог самољубља и у настојању да се божанска љубав учини својом сопственом љубављу.

Ако би се неко повукао у монашку самоћу и у њој заувек остао мислио би у најбољем случају само на своје лично спасење губећи из вида колико је њих којима је његова помоћ потребна. Такав заборавља да се од правог хришћанина очекује да служи Богу љубављу према својој несрећној браћи. Изолованог спасења нема. Појединац се може спасти само у заједници са другима помажући им у њиховом спасењу. Повлачење од света често се мотивише жељом да се побегне од греха. У ствари то је не ретко узмицање пред жртвама и мучеништвом које љубав захтева. У потпуној, анахоретској усамљености нема могућности да се оствари основна Христова заповест о љубави према ближњем. А таква љубав је једина врлина која је кадра да оспособи човека за стрпљиво и радосно подношење свих животних мука и невоља, за борбу против зла у свим формама у којима се оно јавља међу људима. Само ко хришћанском љубављу воли остаје тамо где га Бог постави — као човек међу људима, као хришћанин међу хришћанима, незабринут због тешкоћа које треба да савлада и због понижења која га сналазе на сваком кораку. Само таква животна делатност, инспирисана и загревана љубављу, води у светост. А све друго „што не гори на уљу љубави — лажна је светлост” (Ангелус Силесиус).

У духовном свету нема у себе затворене личности; личност је повезана са Богом, другим личностима и са космосом (Бердјајев). То је разлог што свети Сава не остаје заувек у Светој Гори, већ је напушта иако му је она била драга, врло драга. Теодосије је врло лепо формулисао овај повратак у домовину: „Не хоћаше (Бог) да се велика светлост (свети Сава) прикрива под одром у туђој земљи нити под судом (Мт. 5, 15), него хоћаше је ставити на велики светњак да многе осветли, и тога ради доведе га таквим узроком у своје отачаство, и саветова да се покори молби братовљевој”.

Нашавши се међу људима, и то својим људима, свети Сава развија вишеструку делатност изливајући из себе сву своју љубав и све духовно благо на своју сабраћу увек свестан своје мисије као свештеника, који је одређен да буде *лествица* између земље и неба. Подвизивајући се у Светој Гори он је „болним трудовима стекао живот без бола” (Доментијан). У исти такав живот хтео је да уведе сав свој род, па је сва његова животна делатност била тим идеалом условљена. За његово остварење потребне су надчовечанске моћи и надчовечански напори. Свети Сава их је имао и није их штедео. Трошио их је на спасавање своје сабраће — све до исцрплености. Када се пак осетио уморан и исцрпен, он се враћа у монашку повученост, да би у њој прикупио нове снаге. Његов повратак у Свету Гору историчари различито објашњавају. Чини нам се да је најближи истини Теодосије кад вели да је свети Сава зажелео да у Светој Гори предахне и одахне од силних напрезања. У том предаху он је сабирао своје растрзане снаге, обнављао свој дух пунећи га моћима које се само у манастирској атмосфери стичу. Из те духовне рекреације светог Саву брига за његово започето дело поново води у његово отачаство. Из самоће он се поново враћа друштву и у њему остаје све док се није догодило нешто што Светитеља одбија, а што Теодосије овако описује: „И наста међу браћом мржња и гоњење због горке славе краљевства”. Овако грешна средина није достојна Светитеља и он је напушта. Остварују се речи апостола Павла: „Они којих свет не беше достојан лутаху по пустињама и горама...” (Јевр. 11,38). Светитељ напушта своју недостојну средину из два разлога. Прво, да би своју личност сачувао од зла чије је разорно дејство у свету страховито. Друго, да би та грехом обузета средина увидела шта је изгубила Светитељевим одласком, јер људи практично долазе до свести о вредностима тек када их изгубе.

Обилазећи света места свети Сава црпи светост из сваког осветљеног кутка и поново навраћа у Хиландар, где ће боравити „колико је доста” (Доментијан), да би га пут опет довео у Србију која га је жељно ишчекивала. У њој остаје све док није осетио да се приближава крај његовој трци. Тада „по трећи пут растругну варљиве узе овога света и одбаци јарам свој од себе, отиде последујући ономе који је рекао: „Где сам ја, онде ће бити и мој служитељ” (Јн. 12,26; Доментијан).

И тако се цео животни пут светог Саве кретао из друштва у повученост од света, из монашке усамљености поново у свет и опет награг. Сем историјских познатих путовања светог Саве у светогорску тишину ми имамо пуно разлога да тврдимо да се он и за време свог боравка у Србији чешће повлачио у тишину ради одмора и

молитве. „Посматрање, размишљање и продубљивање приближава нас тајнама” (Гете), а све то најбоље се остварује у светом миру који човеку пружа усамљеност у природи. Тај мир био је потребан Спаситељу света и он га је често користио. То исто чинили су и сви светитељи, јер само у миру човечија душа може да рони до свог праоснова, до дубине без дна у коју не продире физичка светлост. Ту светли Бог, ту душа стоји пред својим пореклом, без икаквих ограничења, слободна, уздигнута изнад времена и простора, независна од разноликости ствари; све то остаје напољу; ишчезава све релативно, остаје само оно апсолутно. У тој сфери она чује „неизрециве речи, које човек не сме да каже” (2. Кор. 12,4), а „сам Дух посредује за нас уздицајима који се не могу исказати” (Рим. 8, 26). Ту се рађа осећање блаженства изазвано близином Божијом. Само, за такву срећу постоји један предуслов, а то је љубав. Јер Бог се сазнаје и доживљава уколико се воли. Љубав је фактор који условљава сву тајну познавања и доживљавања Божанства. „Што око не виде и ухо не чу, и у људско срце не дође, што уготови Бог онима који га љубе”, вели апостол Павле (1. Кор. 2, 9).

Руковођени љубављу према Богу и човеку светитељи су успевали да одрже савршену хармонију између личног и друштвеног живота. Они нису себи дозвољавали да се изгубе нити у крајњој усамљености нити у вртлогу живота. Живели су у свету, али су себе држали „неопогањене од света” (Јак. 1, 27). Својом светошћу сијали су у свету и другима осветљавали пут који води у Божије царство. То је разлог што се и ми држимо њихових светих личности следејући једном савету који је још у Старом завету Псалмопевац дао. „Са светим бићеш свет и са недужним човеком бићеш недужан. Са изврсним бићеш изврсан, а са изопаченим човеком бићеш и ти наopak” (Пс. 18, 26—27). Ова истина је у Старом завету била наговештена, али њено остварење омогућено је тек у Цркви, јер она представља пуноћу Божијег присуства које освећује. И као што у природном животу људи помажу један другом у остваривању њихових заједничких циљева, тако то бива превасходно у натприродном, благодатном животу у заједници светих где јаки носе слабе а свети грешнике (Рим. 15, 1; Гал. 6, 1—2). Како је Црква заједница људи позваних на светост очекује се њихов слободан одговор на Божији позив и понуђену благодат. Зато у погледу светости постоји разлика између онога што је Бог дао и онога што људи прихватају и у свом животу остварују. Отуда и различити степени светости.

У сваком светитељу, а посебно у личности светог Саве видимо право, богоподобног човека и своје биће или део свога бића у њему. А на свету нема ничег величанственијег од сусрета два права, два

Божија човека. Из њиховог загрљаја мора да одјекне једно усрдно осана Творцу који их је за такву радост саздао: да се радују један у другоме и сви заједно свом Господу.

Дајмо и ми славу и хвалу Богу који нас је удостојио да у својој историји имамо Архијереја светитеља, који вечно живи и бди над својом Црквом, слуша и прима молитве своје пастве која му у оданости и љубави кличе: нико нема што Србин имаде, нико нема светитеља Саву!

Др Емилијан М. Чарнић